

Данило САКОВСЬКИЙ

курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Марина ЛОГІНОВА

викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

**ТРУДОВІ ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ: ОСОБЛИВОСТІ
РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ**

Трудові права неповнолітніх є важливим аспектом соціального захисту молоді, яка вперше вступає у сферу трудових відносин. Забезпечення належних умов праці, захист від експлуатації та дотримання законодавчих норм є запорукою гармонійного розвитку особистості та запобігання порушенням прав молодих працівників. Особливості правового регулювання праці неповнолітніх зумовлені необхідністю врахування їх вікових, фізичних та психологічних особливостей, що потребує встановлення спеціальних гарантій та обмежень. Водночас питання відповідальності роботодавця за порушення трудових прав неповнолітніх набуває особливої актуальності в контексті запобігання нелегальній зайнятості, експлуатації дитячої праці та забезпечення безпечних умов праці. Метою цієї роботи є дослідження правових особливостей регулювання трудових відносин з неповнолітніми та визначення механізмів відповідальності роботодавців за порушення відповідних норм.

Як зазначає М. В. Логінова, правове регулювання праці неповнолітніх повинно враховувати їх фізіологічні та психологічні особливості, а також гарантувати можливість поєднання роботи з навчанням, що в умовах воєнного стану стає викликом через зростаючі соціально-економічні проблеми [1]. Зміни на ринку праці і тиск на роботодавців, що виникають через воєнні обставини, можуть призводити до зневажання цими гарантіями, що потребує більш жорсткого контролю. Українське трудове законодавство встановлює чіткі обмеження для неповнолітніх працівників: максимальна тривалість робочого часу, заборона на виконання важких або шкідливих робіт, а також особливий порядок укладання трудових договорів [2]. Водночас, як наголошує

Н. П. Козак, незважаючи на законодавчі гарантії, порушення цих норм трапляються досить часто, особливо в кризових ситуаціях, таких як воєнний стан, коли підприємства прагнуть оптимізувати витрати і нерідко нехтують правами молоді [3]. Це свідчить про необхідність підвищення рівня правосвідомості як роботодавців, так і самих неповнолітніх, а також посилення відповідальності за порушення. Відповідальність роботодавця за порушення трудових прав неповнолітніх передбачає застосування як адміністративних, так і кримінальних санкцій, що детально розглядає Т. І. Орлова [4]. Вона підкреслює, що ефективність такої відповідальності значною мірою залежить від активності контролюючих органів та належного реагування на виявлені порушення. Особливої уваги потребує превентивна робота, спрямована на попередження нелегального залучення неповнолітніх до праці та недопущення експлуатації. У контексті воєнного стану питання трудових прав неповнолітніх набувають додаткової гостроти. Соціальна нестабільність, зміни у структурі зайнятості, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, серед яких є й неповнолітні, вимагають адаптації існуючих правових норм і механізмів контролю. Необхідно забезпечити, щоб правовий захист молодих працівників залишався ефективним і не піддавався ризику зменшення у складних умовах. Водночас це потребує збалансованого підходу, що дозволяє підтримувати економічну діяльність і не порушувати права вразливої категорії працівників. Проблематика захисту трудових прав неповнолітніх тісно пов'язана і з механізмом реалізації державної політики у сфері праці, зокрема діяльністю Державної служби України з питань праці. У період воєнного стану контрольні повноваження цих органів суттєво ускладнюються через обмежені ресурси та пріоритетність інших завдань. Проте саме в цей період особливо важливо забезпечити недопущення експлуатації дітей і молоді, адже загроза порушень трудових прав значно зростає в умовах соціальної вразливості населення. Як підкреслюється в дослідженні Орлової Т. І., варто посилити взаємодію між Держпраці, Національною поліцією, органами опіки та органами місцевого самоврядування задля оперативного реагування на факти залучення неповнолітніх до незаконної чи шкідливої праці [4].

Особливої уваги потребує питання поєднання освіти та праці. Як зазначається в аналітичному огляді Інституту проблем праці НАН України, за останній рік значно зросла частка підлітків, які вимушено шукають підробіток через економічні труднощі в родині, втрачаючи при цьому мотивацію до здобуття освіти та якісного розвитку [5]. Це викликає занепокоєння, адже одна з основних гарантій для неповнолітніх працівників полягає у забезпеченні балансу між працею та навчанням, що прямо передбачено трудовим законодавством. З метою запобігання порушенням трудових прав неповнолітніх доцільно впровадити обов'язкову оцінку ризиків для роботодавців, які мають намір прийняти на роботу осіб, молодших 18 років. Це дозволить формалізувати підходи до безпечного працевлаштування та унеможливить випадкове чи недбале ставлення до виконання законодавчих

обмежень. Також варто впровадити інструменти електронного моніторингу умов праці неповнолітніх, що забезпечить швидку реакцію на можливі порушення. У цьому контексті перспективною виглядає ідея створення спеціального електронного реєстру працевлаштованих неповнолітніх, яка дозволила б державі ефективніше здійснювати контроль за дотриманням трудового законодавства щодо молоді. Як зазначає Козак Н. П., цифровізація процесів обліку та моніторингу у сфері працевлаштування неповнолітніх дозволить мінімізувати ризики прихованої зайнятості та посилити відповідальність роботодавців [3]. Зрештою, лише спільні зусилля держави, громадськості, бізнесу та самих молодих працівників здатні забезпечити дотримання трудових прав неповнолітніх. У сучасних умовах війни, коли традиційні механізми соціального контролю ослаблені, вкрай важливо не допустити втрати вже напрацьованих стандартів захисту дитячої праці, а навпаки – посилити їх.

Отже, правове регулювання праці неповнолітніх є надзвичайно важливим елементом захисту прав дитини в умовах сучасних соціально-економічних викликів, особливо в період воєнного стану. Незважаючи на наявність законодавчих гарантій, практика свідчить про численні порушення, які пов'язані з недотриманням норм щодо тривалості робочого часу, характеру виконуваних робіт та порядку укладення трудових договорів. У цих умовах першочергового значення набуває ефективне функціонування контролюючих органів, підвищення рівня правосвідомості як роботодавців, так і самих неповнолітніх, а також удосконалення превентивних і моніторингових механізмів. Запровадження електронного реєстру, оцінки ризиків та цифрових інструментів нагляду є перспективними напрямками вдосконалення захисту прав неповнолітніх працівників. Лише системний та міжсекторальний підхід, що включає участь держави, суспільства, бізнесу і самих молодих людей, дозволить ефективно гарантувати дотримання трудових прав неповнолітніх і запобігти їх експлуатації в умовах кризи.

1. Логінова М. В. Трудові права неповнолітніх в умовах воєнного стану: особливості правового регулювання та відповідальність роботодавця. *Вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Вип. 4 (58). С. 45-52. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=loginova+2023> (дата звернення: 22.05.2025).

2. КЗпП України (Кодекс законів про працю України) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 22.05.2025).

3. Козак Н. П. Особливості правового захисту неповнолітніх працівників в умовах воєнного стану. *Юридичний часопис*. 2022. № 3. С. 88-95. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=kozak+2022> (дата звернення: 22.05.2025).

4. Орлова Т. І. Відповідальність роботодавця за порушення трудових прав неповнолітніх. *Праця і право*. 2023. Вип. 7. С. 27-33. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=orlova+2023> (дата звернення: 22.05.2025).

5. Інститут проблем праці НАН України. Аналітична записка щодо стану дитячої праці в умовах воєнного стану в Україні. 2024. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q=інститут+проблем+праці+дитяча+праця+2024> (дата звернення: 22.05.2025).